

A *személyes valóság* fogalma a személyes tudás mögött álló emergentista ontológiai meggyőződést fejezi ki. Polányi Mihály a *Személyes tudás* című fő művében amellet érvelt, hogy az az ideál, amelyet objektív tudásnak tekintünk, hamis – nincs minden kétséget kizáró tudományos módszer. Ebből azonban nem következik, hogy az emberi tudás szubjektív lenne – pl. mindössze relatív társadalmi konstrukció –, ugyanis az ember evolúciós gyökereinek köszönhetően olyan hallgatolagos képességekkel, intellektuális és erkölcsi közszenvédelekkel rendelkezik, amelyek képesek föltárni számára az igazságot. Az emberi tudás ennek megfelelően se nem objektív, se nem szubjektív, hanem *személyes*.

Paksi Dániel *Személyes valóság* című könyvében Polányi ún. posztkritikai filozófiáját követve amellet érvel, hogy az emberi személyes tudás és személyes valóság a Földön végbement evolúciós kiemelkedés eredménye, vagyis a tisztán anyagi kezdetekből evolúciós fejlődés révén létrejött a tudással bíró emberi személy. Személyes valóságunk így nem anyagi természetű, de nem is független saját anyagi, valamint emergens biológiai és kulturális gyökereinktől, amelyek kijelölik szükségszerű emberi nézőpontunkat, megszabják lehetőségeinket, és az igazság feltétlen kutatására ösztönöznek bennünket. A személyes valóság fogalma ennek megfelelően egy köztes, posztkritikai ontológiai meggyőződést fejez ki dualizmus és materialista monizmus között.

ISBN 978-963-236-924-2

 L'Harmattan

SZEMÉLYES VALÓSÁG

PAKSI DÁNIEL

PAKSI DÁNIEL

SZEMÉLYES VALÓSÁG

 L'Harmattan

PAKSI DÁNIEL
SZEMÉLYES VALÓSÁG

PAKSI DÁNIEL

SZEMÉLYES VALÓSÁG

---

*Polányi Mihály posztkritikai filozófiájának értelmezése,
és a személyes tudás fogalmának elmélyítése és megalapozása
az evolúciós gondolat alapján*

L'Harmattan
Budapest, 2014

A kötet megjelenését az OTKA PD 83589 posztdoktori ösztöndíja és PUB-K 113455 publikációs pályázata támogatta.

OTKA

© Paksi Dániel, 2014

© L'Harmattan kiadó, 2014

A kiadásért felel Gyenes Ádám, a kiadó vezetője.

ISBN 978 963 236 924 2

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: 06-1-267-5979
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

Párbeszéd Könyvesbolt
1085 Budapest, Horánszky utca 20.
Tel.: 06-1-445-2775
www.konyveslap.hu
parbeszedkonyvesbolt@gmail.com

Olvasószerkesztő: Macskássy Zsuzsa
Borító: Kára László
Nyomdai előkészítés: Kállai Zsanett
Nyomdai munkák: Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
------------------	---

ELSŐ FEJEZET

BEVEZETÉS A SZEMÉLYES VALÓSÁG PROBLEMATIKÁJÁBA

I.1	<i>Bevezetés: kiindulópont a személyes valóság fogalmának posztkritikai megalapozásához . . . . .</i>	19
I.2	<i>Polányi emergens valóságfogalma . . . . .</i>	23
I.3	<i>Az emergencia nem szubsztantív valóságfogalma . . . . .</i>	30
I.4	<i>A személyes valóság evolúciója . . . . .</i>	37
I.5	<i>Konklúzió: a személyes valóság ingoványos talaja . . . . .</i>	43

MÁSODIK FEJEZET

A SZEMÉLYES TUDÁS FOGALMA

II.1	<i>Bevezetés: szubjektív és objektív között . . . . .</i>	45
II.2	<i>Objektivitás: elérhetetlen, gyökértelen ideál . . . . .</i>	46
II.3	<i>A személyes tudás hallgatólagos gyökerei . . . . .</i>	51
II.4	<i>Explicit állításaink hallgatólagos gyökerei . . . . .</i>	62
II.5	<i>A kritikai kétely hallgatólagos gyökerei . . . . .</i>	70
II.6	<i>Elköteleződés: hallgatólagos gyökereink akritikus elfogadása . . . . .</i>	74
II.7	<i>Konklúzió: személyes tudás és személyes valóság . . . . .</i>	81

HARMADIK FEJEZET

LAPLACE-I „IDEÁLIS” TUDÁS

III.1	<i>Bevezetés: Laplace démona . . . . .</i>	83
III.2	<i>A Laplace démon tudása Laplace szerint . . . . .</i>	85
III.3	<i>A Laplace démon tudása Polányi szerint . . . . .</i>	88
III.4	<i>Egy bátor érv a materializmussal szemben . . . . .</i>	92
III.5	<i>Laplace-i hibák, megtévesztő behelyettesítések . . . . .</i>	95
III.6	<i>Konklúzió: a laplace-i hamis tudás . . . . .</i>	103

NEGYEDIK FEJEZET
EMERGENS VALÓSÁG

IV.1	Bevezetés: Polányi emergenciafogalma	105
IV.2	Materializmus	116
IV.3	Erős és gyenge emergencia	122
IV.4	Redukció	138
IV.5	Episztemológiai emergencia	145
IV.6	Ontológiai redukció és ontológiai emergencia	151
IV.7	Materializmus, redukció és közepes emergencia	159
IV.8	Ontológiai közepes emergencia	166
IV.9	Konklúzió: az emergencia két Janus-arca	179

ÖTÖDIK FEJEZET
VÉLETLEN, EMERGENCIA, REND

V.1	Bevezetés: rendezettség és személyes tudás	181
V.2	Emergens és fundamentális	184
V.3	Véletlen	188
V.4	A véletlen Polányi értelmezésében	191
V.5	Abszolút véletlen	197
V.6.	Emergencia és véletlenszerűség	199
V.7	Emergencia és személyes tudás	202
V.8	Véletlenszerűség, emergencia és hő	206
V.9	Véletlenszerűség, emergencia és mutáció	208
V.10	Konklúzió: véletlen és élet	212

HATODIK FEJEZET
A HATÁRFELTÉTELEK ELMÉLETE

VI.1	Bevezetés: a határfeltételek elmélete	215
VI.2	Határfeltételek és fundamentális fizika	220
VI.3	Határfeltételek és fizikai tudományok	226
VI.4	Határfeltételek, mérnök- és élettudományok	228
VI.5	Határfeltételek és kultúra	236
VI.6	A határfeltételek logikai struktúrája	237
VI.7	Határfeltételek és filozófia: Arisztotelész, Descartes és Polányi	244
VI.8	Konklúzió: határfeltételek és lehetőségfeltételek	250

HETEDIK FEJEZET
A TELJESÍTMÉNY LOGIKÁJA

VII.1	<i>Bevezetés: az emergencia logikája</i>	253
VII.2	<i>A gépek és a helyesség szabályai</i>	255
VII.3	<i>Az élőlények és az emberi értelem</i>	259
VII.4	<i>Konklúzió: a teljesítmény logikájának ontológiai következményei</i> .	264

NYOLCADIK FEJEZET
ÉLŐLÉNYEK, GÉPEK, ROBOTOK ÉS TUDÁS

VIII.1	<i>Bevezetés: tudás vagy nem tudás, explicit vagy hallgatólagos</i> . . .	267
VIII.2	<i>Élőlények, élettelen tárgyak, gépek, tudás</i>	270
VIII.3	<i>Egy gép tudása</i>	277
VIII.4	<i>Gépek használata explicit szimbólumok átalakítására és az értelem tudása</i>	283
VIII.5	<i>Konklúzió: élőlények, gépek, robotok</i>	289

KILENCEDIK FEJEZET
EMERGENS EVOLÚCIÓ

IX.1	<i>Bevezetés: az evolúció gondolata</i>	291
IX.2	<i>Polányi és az evolúció</i>	295
IX.3	<i>A darwini természetes szelekció hiányossága: az élet és az evolúció rendezőelvei</i>	302
IX.4	<i>Vitalizmus, mezők, információ és célszerűség</i>	313
IX.5	<i>Természetes szelekció, evolúció és célszerűség</i>	323
IX.6	<i>Az evolúció általános elmélete</i>	331
IX.7	<i>Az organizáció általános elmélete</i>	342
IX.8	<i>Polányi és az élet emergens valóságosságának akritikus elfogadása</i>	361
IX.9	<i>Hallgatólagos tudás és természetes szelekció</i>	378
IX.10	<i>Konklúzió: emergens evolúció</i>	387

TIZEDIK FEJEZET
KULTURÁLIS EVOLÚCIÓ

X.1	<i>Bevezetés: kultúra és fejlődés</i>	390
X.2	<i>Haladáselméletek és mémek</i>	393

X.3	<i>Tomasello és intencionalitás</i>	406
X.4	<i>Az organizáció általános elmélete: kulturális organizáció</i>	413
X.5	<i>Egyed, csoport, centrum és személy</i>	425
X.6	<i>A kulturális organizáció kiemelkedése</i>	438
X.7	<i>Az írás mint meghatározó információörögzítő és -közvetítő technika</i>	447
X.8	<i>Konklúzió: kulturális organizáció</i>	461

TIZENEGYEDIK FEJEZET
A SZEMÉLYES VALÓSÁG KIEMELKEDÉSE

XI.1	<i>Bevezetés: a személyes valóság gyökerei</i>	463
XI.2	<i>A személyes tudás artikuláció előtti evolúciós gyökerei</i>	466
XI.3	<i>Intellektuális szenvedélyek és tudomány</i>	477
XI.4	<i>Személyes tudás, morális inverzió és társadalmi valóság</i>	489
XI.5	<i>Konklúzió: kulturális valóság</i>	499

TIZENKETTEDIK FEJEZET
KULTURÁLIS VALÓSÁG

XII.1	<i>Bevezetés: objektivizmus és relativizmus között</i>	502
XII.2	<i>Thomas S. Kuhn és A tudományos forradalmak szerkezete</i>	507
XII.3	<i>Kuhn és az „evolúciós tudományfelfogás”</i>	521
XII.4	<i>David Bloor és XVI. Benedek, relativizmus és abszolútizmus</i>	533
XII.5	<i>Relativizmus és személyes valóság</i>	549
XII.6	<i>Kritikai negativizmus és a morális inverzió új formái</i>	559
XII.7	<i>Igazság és bagyomány, elköteleződés és szabadság</i>	572
XII.8	<i>Ledöntött bálványok</i>	582
XII.9	<i>Polányi és Isten</i>	586
XII.10	<i>Konklúzió: posztmodern kori bálványok</i>	588

TIZENHARMADIK FEJEZET
KONKLÚZIÓ: SZEMÉLYES VALÓSÁG

ÖSSZEFOGLALÁS	. . . . .	603
FOGALOMTÁR	. . . . .	620
IRODALOM	. . . . .	625